

ไปสำรวจภาษาก้อย หรือ ภาษาซาไก ในวรรณคดี เรื่องเงาะป่า ที่จังหวัดพัทลุง

เฉลิม มากนาค

พระราชนิพนธ์เรื่องเงาะป่า พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากเป็นวรรณคดีที่มีคุณค่าทางวรรณคดีอย่างครบถ้วนแล้ว ยังมีคุณค่าทางภาษา โดยเฉพาะภาษาเงาะหรือภาษาซาไก ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเรียกว่า “ภาษาก้อย” ดังพระราชนิพนธ์คำนำตอนหนึ่งว่า “ส่วนศัพท์ภาษาก้อยได้เสียจากอ้ายคนึงทั้งนั้น แต่ไม่ใช่ได้เสียขึ้นสำหรับหนังสือนี้ได้ชำระกันแต่แรกมาเพื่อจะอ้ายกรู้รูปภาษาว่ามันเป็น

อย่างไร แต่คำให้การนั้นได้มาก แต่เรื่องนกหนูต้นหมากรากไม้ เพราะมันยังเป็นเด็ก บางทีผู้อ่านจะเบื่อหน่ายด้วยคำไม่เข้าใจมีมาก จึงได้จัดคำแปลศัพท์ติดไว้ในสมุดเล่มนี้ด้วย”

แม้ว่าคณังยังเป็นเด็ก จึงได้แต่เรื่อง “นกหนูต้นหมากรากไม้” แต่แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาภาษาก้อยอย่างถูกหลักวิชาแล้วนำมาทรงพระราชนิพนธ์เป็นวรรณคดีที่จับใจ โดยเฉพาะบทพรรณนาชมธรรมชาติได้ใช้ภาษาก้อยประสมประสานกับภาษาไทย

อย่างกลมกลืน เช่น

“นางบาซิงเหนี่ยวกิ่งมอเจนโหนด
พาลูกน้อยลอยโจนนำใจหาย
บาวัดจ้างทุเรียนกินปลิ้นแมลัดคาย
ดูร่างกายกำยำล้ากว่าคน
วานรยดและตายกลูกกกเกาะ
เที่ยวไล่เหาะตามกิ่งช่วงชิงผล
บ้างจับหมัดปิดแมลงวันคันสกนธ์
เล่นถูกลนหลบมองมันว่องไว
ต้นสวายกิ่งชายลงร่มครึ้ม
เสียงฟ้าพึมพำเดาโวะโผล่ไสว
แล้วส่งเสียงปู้ปู้ทั่วกิ่งไป
วังเวงใจจ้องเดินดำเนินมา”

(เงาะป่า : หน้า ๒๔)

นางแย้ม หิรแดง
และครอบครัว

คำศัพท์ที่เป็นภาษาก้อยก็คือ

- บาชิง = ก้าง
- มอเงิน = ทูเรียน
- บาวัด = ลิงใหญ่
- ยด = ลิง
- คายก = ลิงเสน
- ถวาย = ดันเสม็ด
- เดาโวีะ = ชะนี

จากการศึกษาวรรณคดีเรื่องเงาะป่าที่มีภาษาก้อยปนอยู่มาก ทำให้ผู้เขียนเกิดความสนใจ ประกอบกับเมื่อสอนวิชาภาษาถิ่น เป็นโอกาสที่นำความรู้ทางภาษามาศึกษาวรรณคดี จึงได้เกิดความคิดว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว “ทรงไล่เลียงจากอ้ายคนึง” ผมจึงเจริญรอยตามเบื้องยุคลบาท จึงคิดสอบทานภาษาในวรรณคดีเรื่องเงาะป่ากับภาษาก้อยหรือภาษาซาไกในปัจจุบัน ทั้งเงาะป่าที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดพัทลุง จังหวัดสตูล และจังหวัดยะลา

๗๘ รุสมิแล

เมื่อวันที่ ๒๐-๒๑ สิงหาคม ๒๕๒๖ ผมและนักศึกษาจำนวนหนึ่งได้เดินทางไปທີ່กิ่งอำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง อันเป็นแหล่งกำเนิดของวรรณคดีเรื่องเงาะป่า และเป็นแดนกำเนิดของนายคนึง มหาคเล็กพิเศษในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ณ โรงเรียนวัดตะโหมด กิ่งอำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง นับเป็นการชุมนุมชาวเงาะครั้งสำคัญจากสามจังหวัด คือ

นางแย้ม หิรแดง อายุประมาณ ๔๕ ปี สามีชื่อ นายบุญปลุก หิรแดง (เป็นคนไทย) มีบุตรชาย ๓ คน มีบ้านและภูมิลำเนาที่กิ่งอำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง

นายยิ้ม ถ้ำน้ำร้อน อายุประมาณ ๒๒ ปี มีภูมิลำเนาที่ถ้ำน้ำร้อน จังหวัดสตูล

นายหุด ศรีธารโต อายุประมาณ ๓๘ ปี มีภรรยาชื่อ ดั่ง-หยด มีบุตรชาย ๒ คน อยู่ที่อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

นอกจากนี้ มีเงาะที่เดินทางมาจากอำเภอธารโต จังหวัดยะลา อีกประมาณ ๑๐ กว่าคน แต่เงาะที่เป็นผู้บอกภาษา เพื่อตรวจสอบภาษาก้อยจากวรรณคดีเรื่องเงาะป่า คือเงาะ ๓ คนที่กล่าวนามข้างต้น

ชาวเงาะทั้งสามคนพูดภาษาเงาะได้ดี และสามารถพูดภาษาถิ่นได้ดี โดยเฉพาะนายหุด ศรีธารโต ยังสามารถพูดภาษามลายูถิ่นได้ด้วย ดังนั้นจึงเป็นการสะดวกในการสื่อความหมาย

วิธีการศึกษา ผมได้นำภาษาก้อยวรรณคดีที่ให้ความหมายเป็นภาษาไทยไว้ แล้วมาถามทีละคำ โดยนำเฉพาะ ที่เป็นความหมาย ภาษาไทยหรือ จะบอกว่าภาษาก้อยใน

วรรณคดีว่าอย่างไรเมื่อผู้บอกภาษาทั้งสามคนออกเสียง
ในภาษาเงาะของคน ไปแล้ว เพื่อเป็นการเปรียบเทียบ
และตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง

ผลการศึกษาวิเคราะห์และ เปรียบเทียบ
ภาษาถิ่นในวรรณคดีเรื่องเงาะป่ากับภาษาเงาะหรือภาษา
ชาวกูในปัจจุบัน สรุปได้ดังนี้

๑. ภาษาถิ่นในวรรณคดีเรื่องเงาะป่าที่มีชื่ออยู่ใน
ภาษาชาวกู ปัจจุบัน ทั้งที่จังหวัดพัทลุง ยะลา และสตูล

ไทย	วรรณคดี	พัทลุง	ยะลา	สตูล
พ่อ	เอ๋	เอ๋	เอ๋	เอ๋
แม่	นะ	นะ	นะ	นะ
ลูก	วอง	วอง	วอง	วอง
ค้าง	บาชิง	บาชิง	บาชิง	บาชิง
หมี	กาวัน	กาวัน	กาวัน	กาวัน
ลิงใหญ่	บาวัด	บาวัด	บาวัด	บาวัด
เนื้อ	เซด	เซด	เซด	เซด
ไก่เดือน	มานูก	มานูก	มานูก	มานูก
คันตย	กาบัง	กาบัง	กาบัง	กาบัง
ผลไม้	กาเบอะ	กาเบอะ	กาเบอะ	กาเบอะ

๒. ภาษาถิ่นในวรรณคดีเรื่องเงาะป่ากับภาษา
ถิ่นหรือชาวกู ปัจจุบันออกเสียงต่างกันเพียง
เล็กน้อย เช่นเสียงยาวเป็นเสียงสั้น หรือ เปลี่ยนเสียง
สระ เป็นต้น

ไทย	วรรณคดี	พัทลุง	ยะลา	สตูล
กล้อง	บอเลา	บาเลา	บาเลา	บาเลา
ลูกดอก	บิลลา	บิลละ	บิลละ	บิลละ
กระบอก ลูกดอก	มันนี่	มานี่	มานี่	มานี่
ชนะ	เดาโวะ	ดาเวะ	ดาเวะ	ดาเวะ
เสื่อ	ดาโก๊ะ	ดาเอ๊ะ	ดาเอ๊ะ	ดาเอ๊ะ
เหยี่ยว	กาหลัง	กาลัง	กาลัง	กาลัง
ต้นหวาย	อเวย	อเวย	อเวย	อเวย
ต้นไม้	ญะหุ	ยาหุ	อิหุ	ยาหุ

ไทย	วรรณคดี	พัทลุง	ยะลา	สตูล
จอมปลวก	เมง	มิง	มิง	มิง
ทับ (กระท่อม)	ฮอยะ	ฮายะ	ฮายะ	ฮายะ

๓. ภาษาถิ่นในวรรณคดี เรื่องเงาะป่ามีใช้ตรงกับภาษาถิ่น
หรือภาษาชาวกูในบางจังหวัด

๓.๑ ภาษาถิ่นในวรรณคดี เรื่องเงาะป่าตรงกับภาษาถิ่น
หรือ ภาษาชาวกูในจังหวัดสตูล เช่น

ไทย	วรรณคดี	สตูล	พัทลุง	ยะลา
พระจันทร์	ปะยง	ปะยง	กาเจ๊ะ	กาเจ๊ะ
ทุเรียน	มอเจม	บาเจม	บาเจ๊น	บานิก
เสื่อ	ดาโก๊ะ	ดาเก๊ะ	ดาเอ๊ะ	ดาเอ๊ะ
ดอกไม้	ฮาปอง	ฮาปอง	นาเขียด	บอหุง
แดง		ปาเก๊น		

๓.๒ ภาษาถิ่นในวรรณคดี เรื่องเงาะป่าตรงกับภาษาถิ่น
หรือ ภาษาชาวกูในจังหวัดพัทลุง เช่น

ไทย	วรรณคดี	พัทลุง	ยะลา	สตูล
ต้นไม้	ญะหุ	ยาหุ	อิหุ	ยาหุ

๓.๓ ภาษาถิ่นในวรรณคดี เรื่องเงาะป่าตรงกับภาษาถิ่น
หรือ ภาษาชาวกูในจังหวัดยะลาและสตูล เช่น

ไทย	วรรณคดี	ยะลา	สตูล	พัทลุง
ตัวปลวก	จะเวา	จะเวา	จะเวา	มาเว็ด

๔. ภาษาถิ่นหรือภาษา ชาวกูในปัจจุบันออกเสียงตรงกัน
ทั้งสามจังหวัด แต่ภาษาในวรรณ คดีเรื่องเงาะป่าต่างออกไป

ไทย	วรรณคดี	พัทลุง	ยะลา	สตูล
ผู้หญิง	กอลา	บาดอล	บาดอล	บาดอล
สายฟุ้ง	รอบเอว	ฮอลี	สะโน	สะโน
หญิง				
ยางน่อง	อิโปะ	ด็อก	ด็อก	ด็อก
มะม่วง	หิมพานต์	กะเจ๊ก	ยาโหย	ยาโหย
นกทั้ง หลาย	กาเหว่า	กาเวา	กาเวา	กาเวา
นกขนาดใหญ่	กาฏู	ขาวัง	ขาวัง	ขาวัง

ไทย	วรรณคดี	พัทลุง	ยะลา	สตูล
ชายพก	ไกพ็อก	กาแล	กานูลง	กาแล
ผ้าเตี่ยว	กอเลาะ	เนา	เนา	ผ้าจังหวัด
กระโปรง	จอง	กระโปรง	ยันเยาะ	กระโปรง
			กระโปรง	
ผี	เซม้งจัด	กามด	กาโมด	ตะแม่ว
วิญญาน	ญา	แยะอัมวา	กลาเยสจ๊ับ	กลาเยส
ปี	บักซี	ลาแบะ	ละแบะ	ละแบะ
			อาโหม	บาสุ
กลอง	ปะตุง	อากะนั๊ก	กานั๊ก	ปาซุก
เอากะลา				
มาตีเป็น	บองบง	เฮาะ	เฮาะ	เหาะ
จังหวัด				
เล่นซ่อนหาก	สิลอ	ตาปัด	อดอด	บาสะหัด
อร้อย	ฮังวิช	กัมมะยะ	สะดັบ	บาเอ็ด
แรด	กาคุช	ยางู	บาแงด	กาอู้ด
ลิง	กรา ยด	ดาเวาะ	ดาอ็อง	ดาบู
ลิงเสน	ตายก	ยด	ยด	หยุด
คันไทร	เซเรยา	ดาอุง	กออุง	ลาวะ
คันเสม็ด	ลวาย	ยาอูก	อี่ประหลา	ยาโอ
คันสะตอ	กอดัน	อันเต้า	อันเทา	อันเต้า

จากการไปสำรวจภาษาก้อยหรือภาษาชาไกในวรรณคดีเรื่องเงาะป่า ที่จังหวัดพัทลุงในครั้งนี้ แม้จะกระทำเชิงวิเคราะห์และเปรียบเทียบภาษาก้อยซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ตั้งแต่วันที่ ๑๔ มีนาคม ร.ศ.๑๒๔ หรือเมื่อประมาณ ๘๑ ปีมาแล้ว ภาษาย่อมเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่ก็แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอุตสาหกรรม

วิริยะและทรงมีอัจฉริยภาพทางภาษาและวรรณคดีอย่างสูง

ชาวเงาะป่าหรือชาไกที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในตอนจบบทละครเรื่องเงาะป่าว่า “เงาะก้อยเกิดในคอน

แดมพัท ลุงแธ

ป่าเป็นเรือนยากไร้

ข้อมรู้รักเป็น”

แม้จะเป็นชาวป่าชาวคอกแต่ก็มีชีวิตจิตใจ มีภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางภาษา แม้จะล่วงเลยมากกว่า ๘๐ ปี นับตั้งแต่บัดนั้น มหาดเล็กพิเศษในรัชกาลที่ ๕ จนถึงนายหลด ศรีธราโต ในรัชกาลปัจจุบัน แต่ก็ยังรักษาวัฒนธรรมทางภาษาไว้ได้ แม้ชาวชาไกจะเป็นชนกลุ่มน้อย แต่เขาก็เกิดและอยู่ในแผ่นดินดินไทย เขามีความรักและภาคภูมิใจในความเป็นไทยไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าคนไทยคนใดเลย

การเก็บข้อมูลภาษาก้อยหรือภาษาชาไกครั้งนี้ จะสำเร็จไม่ได้เลยถ้าไม่ได้ความอนุเคราะห์จากบุคคลต่อไปนี้

- อาจารย์อ๋อนันต์ ณ พัทลุง อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านตะโหมด และคณะครูอาจารย์ทุกคน
- อาจารย์เกื้อถ่อน โชคไพศาล โรงเรียนบ้านทุ่งควาย
- อาจารย์วีโรจน์ ศรีไสย โรงเรียนบ้านชาไก
- ผู้ใหญ่จันทร์ รักเกตุ ชาวบ้านตะโหมด นักศึกษาวิชาภาษาถิ่น ตลอดจนชาวเงาะป่าชาไกทุกคน ผมขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย □